

УДК 340.12

В.О. Десятник,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного та трудового права, адвокат,
Київський університет права Національної академії наук України

ПРОБЛЕМА ОБҐРУНТУВАННЯ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

Анотація. В цій статті викладені висновки філософії науки «критичний розум» про те, що пошук достовірно обґрунтованої підстави наукового пізнання завершується трьома неприйнятними альтернативами: регресом в нескінченність; логічним колом в дедукції; переривом процесу обґрунтування в певній точці.

Ключові слова: проблема обґрунтування, «архімедова опорна точка пізнання», регрес в нескінченність, логічне коло в дедукції; перерив процесу обґрунтування в певній точці.

Постановка проблеми. Пробно висунута автором цієї статті фундаментальна логіко-методологічна концепція критично-правового мислення¹ ґрунтується на одному із впливових напрямків західної філософії науки «критичний розум»². Ця філософія науки, на відміну від української філософії юридичної науки, аргументовано вважає помилковими вчення класичної теорії пізнання про пошук достовірно обґрунтованої підстави наукового пізнання та очевидність істини.

Аналіз останніх публікацій. Філософи Б. Паскаль, Х. Альберт, І.З. Шишков, Д.П. Сепетий та інші поділяють погляди філософії науки

«критичний розум» щодо цієї проблеми.

Натомість українська філософія юридичної науки дотримується класичних принципів про достовірне обґрунтування наукового пізнання та очевидність істини: акад. М.І. Козюбра вказує на критерії науковості, до яких, зокрема, відносить обґрунтованість, верифікованість та стверджує, що без відповідності цим критеріям жодна система знань на статус науки претендувати не може [1, с. 112]; акад. П.М. Рабінович рекомендує дотримуватися загальнометодологічного постулату «встановлення єдиної істини, вірогідність якої можна довести й перевірити за посередництвом

¹ Див. мою концептуальну статтю «Критично-правове мислення» // Часопис Київського університету права. — 2014. — № 3.

² Засновником філософії науки «критичний розум» є Карл Раймонд Поппер (1902-1994), австро-англійський філософ, один із найвидатніших філософів XX ст., логік, методолог, автор знаменитих праць: «Відкрите суспільство та його вороги», «Злиденність історизму», «Логіка наукового дослідження», «Припущення та спростування», «Об'єктивне знання». — В.Д.

певного об'єктивного критерію» [2, с. 212]; проф. М.С. Кельман розглядає сучасну науку як діяльність з виробництва, зокрема, достовірного, обґрунтованого знання [3, с. 7].

Мета статті. Метою цього дослідження є спроба розуміння, пояснення позицій філософії науки «критичний розум» щодо проблеми обґрунтування наукового пізнання та очевидності істини. Ці позиції разом із антиіндуктивізмом, критерієм розмежування науки та ненауки, гіпотетичністю наукового знання його об'єктивністю та зростанням, науковим методом тощо³ є засадами філософії науки «критичний розум», а отже, й пробно висунутої мною логіко-методологічної концепції критично-правового мислення.

Основні результати дослідження. Фундаменталістська традиція в філософії та методології ґрунтується на вірі в можливість існування точного достовірного знання. Цей класичний метафізичний міф про існування достовірних, надійних підстав людського знання сходить до античності, зокрема, до аристотелівського ідеалу науки, що опирається на принцип достатньої підстави [4, с. 12].

Основою для цього дослідження, окрім знаменитих праць К. Поппера, є праця відомого німецького мислителя Х. Альберта «Трактат про критичний розум» (1970 р.) — програмна робота німецької філософії науки «критичний розум» [5].

1. Пошук «архімедової опорної точки пізнання». В названій праці Х. Альберта проблемі обґрунтування присвячена перша глава. Хто бажає зрозуміти сутність пізнання, пояснює він, той в цілому незабаром стикається

з однією із центральних проблем вчення про пізнання — проблемою обґрунтування. З пошуком істинних теорій, нерозривно пов'язаний пошук надійних підстав, пошук «архімедової опорної точки пізнання» [5, с. 35-36]. («Я буду продовжувати йти цим шляхом до тих пір, — наполягав Р. Декарт, — поки не зумію переконатися в чому-небудь достовірному — хоча б у тому, що не існує нічого достовірного. Архімед шукав всього лише надійну й нерухому точку, щоб зрушити з місця всю Землю; так само й у мене з'являться великі надії, якщо я вигадую навіть найменшу річ, яка була б надійною й непохитною») [6, с. 21].

В ідеї абсолютного обґрунтування, передбачуваної в ході пошуку «архімедової опорної точки пізнання», явно пов'язані один з одним можливість пізнання реальності й можливість встановлення істини, отже, доступність істини. Вони пов'язані, зокрема, таким чином, що вбачається певний спосіб вирішення методологічних проблем. Основоположним принципом моделі раціональності, яка панувала в класичному вченні про пізнання, є постійний пошук достатнього обґрунтування всіх переконань. Хто прагне до достовірності, тому вимога зведення всіх переконань до надійних підстав уявляється само собою зрозумілою, оскільки він не стикається з впливаючими із цього принципу труднощами. Тому він готовий визнати, що лише досить обґрунтовані висловлювання можуть претендувати на загальне визнання. Зрозуміло, тут же постає й питання: чи можна та як можливо вирішити у сфері мислення архімедову проблему, оскільки для свого

³ Опис цих методологічних засад див. в моїх статтях, опублікованих в Часописі Київського університету права. — 2014. — № 4; 2015. — № 1-4).

застосування принцип достатнього обґрунтування передбачає вирішення цієї проблеми. Якщо можна здійснити цю ідею в області пізнання, то ясно, що пошук істини мав успіх, відтак, досягнуті істинні переконання. Але те, що не узгоджується з ними, — це означає: з відповідної істинної точки зору — несумісне з ними, повинно бути тому не тільки необґрунтованим, але, більше того, помилковим. Тим самим процес пізнання для цієї області здається завершеним. Проблеми вирішені, на їх рішеннях вчать, вони поширюються й застосовуються, при цьому їх не можна знову поставити під сумнів. Як наслідок, постулат достатнього обґрунтування, тісно пов'язаний з більш обширним принципом — постулатом теоретичного монізму. Й донині він утворює основу багатьох методологічних концепцій у філософії, науках й соціальній практиці, не завжди виказуючи себе відкрито. Вони часто розрізняються за багатьма особливостями, насамперед, у своїх відповідях на питання: як виглядає достатнє обґрунтування, в той же час вони однотайні в своєму основному принципі: у вимозі достатнього обґрунтування фундаменту пізнання й діяльності [5, с. 37-38].

2. Принцип достатнього обґрунтування наукового пізнання. Питання про те, як виглядає достатнє обґрунтування, повинно вводити науку, — що бере до уваги оцінку значимості її аргументів, — у логіку. Для нашої мети — тобто в контексті нашої проблеми обґрунтування — представляють інтерес деякі прості зв'язки, відомі з формальної логіки: (1) за допомогою логічного виведення ніколи не можна отримати зміст. Поле дії розглянутих висловлювань в дедукції відповідно розширюється або залишається тим же. При цьому їх зміст з точки зору

інформації зменшується або залишається тим же. З допомогою дедуктивного методу можна до певної міри вивести з безлічі висловлювань тільки ту інформацію, яка вже міститься в них; (2) правильний дедуктивний аргумент нічого не говорить про істинність його складових, тобто, точніше: в такого роду аргументі всі його складові можуть бути помилковими, а також можуть бути помилковими всі або частина передумови (передумов) й істинними або помилковими висновки. Не може мати місця тільки один випадок: з істинних передумов не можуть слідувати помилкові висновки. Отже, якщо всі передумови — істинні, то істинні також у кожному випадку й висновки. Іншими словами, правильне дедуктивне виведення гарантується тільки: а) перенесенням позитивного значення істинності — істини — від безлічі передумов до висновку; а тим самим також б) зворотним перенесенням негативного значення істинності — хибності — від висновку до безлічі передумов [5, с. 38-39]. (Цей тривіальний, але вирішальний результат, пояснює К. Поппер, можна також виразити таким чином: дедуктивна логіка є не тільки теорія передачі істинності від передумов до висновку, вона є в той же час теорія зворотної передачі хибності від висновку до принаймні однієї з передумов) [7, с. 308].

Тепер Х. Альберт пропонує повернутися до проблеми обґрунтування наукового пізнання. Якщо для всього вимагають обґрунтування, каже він, то потребують обґрунтування також й знання, до яких зводиться щораз точка зору, що підлягає обґрунтуванню — або відповідна безліч висловлювань. Це веде до ситуації з трьома неприйнятними альтернативами: 1) регресом в нескінченність, викликаний необхідністю при пошуку підстав повертатися

все далі назад, що, однак, практично не здійснено й тому не можна досягти надійної підстави; 2) логічним колом в дедукції, що виникає в силу того, що в процесі обґрунтування повертаються до висловлювань, які до цього зустрічалися вже як такі, що потребують обґрунтування, й тому в будь-якому випадку не веде ні до якої достовірної підстави, й нарешті 3) переривом процесу обґрунтування в певній точці, який хоч й здається в принципі здійсненням, але спричинив би за собою довільне скасування принципу достатнього обґрунтування. А оскільки й регрес в нескінченність, й логічне коло уявляються явно неприйнятними, то існує схильність визнати третю можливість — перерив процесу обґрунтування — вже тому, що інший вихід з цієї ситуації вважається неможливим. Щодо висловлювань, в рамках яких готові перервати процес обґрунтування, мають за звичай говорити або іншим чином так описувати самоочевидність, самообґрунтування, обґрунтування в безпосередньому знанні — в інтуїції, переживанні або досвіді, — що їх проголошують «архімедовою опорною точкою пізнання». Але якщо переконання або висловлювання, яке саме не обґрунтовується, але при цьому має сприяти обґрунтуванню всіх інших, й встановлюється як достовірне, незважаючи на те, що власне все — відтак, й воно теж — може в принципі піддаватися сумніву, іменують твердженням, достовірність якого відома й тому не потребує обґрунтування, тобто догмою, то в такому випадку наша третя можливість виявляє себе як те, що найменше слід було очікувати при вирішенні проблеми обґрунтування. Ймовірно, пошук «архімедової опорної точки пізнання» з необхідністю завершується догматизмом. Тобто постулат обґрунтування класичної методології в

будь-якому випадку слід відстороняти в якому-небудь пункті. (Свого часу Б. Паскаль писав, що «істинний метод» доказів, що складається в тому, щоб «визначати всі терміни й доводити всі речення», призводить до абсурду, бо він спричинив би за собою регрес в нескінченність) [8, с. 435]. Отже, — відзначає Х. Альберт, — проблема «архімедової опорної точки пізнання» може бути віднесена до помилково поставлених проблем [5, с. 39-42]. На його думку, можна уникнути труднощів, пов'язаних із проблемою обґрунтування, якщо відмовитися від ідеї пошуку абсолютної (достовірної) підстави. Це було б цілком виправдано, оскільки «в дійсності не існує ніякого достовірного знання в сенсі класичного ідеалу, тобто принципово безсумнівного (очевидного) знання. Існує лише ілюзія такого знання» [9, с. 38]. Сама історія науки свідчить, додає І.З. Шишков, що класичний ідеал пізнання містив в собі утопічні вимоги [4, с. 133-134].

3. Класична теорія пізнання: очевидність істини. Під вченням про очевидність істини К. Поппер має на увазі оптимістичне переконання в тому, що якщо істина постає перед нами без того, що приховує її, то вона завжди усвідомлюється як істина. Тому якщо істина не відкриває себе, з неї потрібно тільки зняти те, що її приховує, або розкрити. Як тільки це зроблено, немає потреби в будь-яких аргументах. Ми повинні дозволити своїм очам бачити істину, яку висвітлює «природне світло» розуму. Це вчення про очевидність істини, в розумінні К. Поппера, лежить в самій серцевині концепцій й Р. екарта, й Ф. Бекона. Оптимістична теорія пізнання Р. Декарта спирається на важливу теорію правдивості Бога. Те, що ми ясно й чітко бачимо як істину, дійсно повинно бути істиною,

інакше Бог обманював би нас. Таким чином, правдивість Бога робить істину очевидною. У Ф. Бекона К. Поппер знаходить схоже вчення. Його можна назвати вченням про правдивість Природи. Природа являє собою відкрити книгу. Той, хто читає її з очищеним мисленням, не може прочитати її неправильно. Помилку можна зробити лише в тому випадку, якщо мислення заражене забобонами. Останнє зауваження показує, пояснює К. Поппер, що вчення про проявленість істини змушує нас пояснювати можливість омани. Саме по собі знання, володіння істиною не вимагає пояснення. Але як можна помилятися, якщо істина очевидна? Відповідь: завдяки нашому власному гріховному небажанню бачити очевидну істину внаслідок зараженості нашого мислення забобонами, викликаними вихованням й традицією, або в силу інших зловливих впливів, які перекручують наше споконвічно чисте й невинне мислення [9, с. 21-22]. Х. Альберт щодо цієї проблеми пише, що класичне вчення про пізнання, розвиток якого супроводжувалося народженням новоєвропейської науки, виникло з критичного ставлення до пронизаної схоластичним мисленням традиції, яку воно намагалося подолати. Проте, загальним з цією традицією у нього був спосіб розуміння, який можна було б позначити як модель очевидності пізнання [5, с. 42]. К. Поппер наголошує на тому, що ядром цього нового оптимістичного розгляду можливостей пізнання було вчення про те, що істина проявляє себе. Усунення того, що приховує істину, може бути нелегкою справою. Але як тільки оголена істина постає перед нашими очима, ми здатні її побачити, відрізнити від омани й здатні знати, що це — істина. Народження сучасної науки й технології було стимульовано

цією оптимістичною теорією пізнання, головними глашатаями якої були Ф. Бекон та Р. Декарт. Вони вселяли думку про те, що людині не потрібно вдаватися до якого-небудь авторитету в питанні про істину, оскільки кожна людина несе в собі джерела знання — або здатність чуттєвого сприйняття, якою він може користуватися для ретельного спостереження природи, або здатність до інтелектуальної інтуїції, яку він може використовувати для відрізнення істини від омани, відкидаючи будь-яку ідею, яка не сприймається інтелектом як ясна й виразна [9, с. 19].

4. Інтелектуалізм та емпіризм: фундаментальні подібності. На класичній фазі розвитку філософії Нового часу, пише Х. Альберт, ми виявляємо орієнтовані на модель очевидності дві версії концепції раціональності: а) класичний інтелектуалізм, що вийшов із суверенітету розуму, інтелектуальної інтуїції, примату теоретичного знання; та б) класичний емпіризм, що підкреслює суверенітет спостереження, чуттєвого сприйняття та примат фактів. Класичний інтелектуалізм міститься в явній формі в Р. Декарта, що вважав, що безпосереднє пізнання предметів досягається лише ясною та очевидною інтуїцією, під якою він розуміє не хитке свідчення почуттів й не оманливе судження неправильно складеної уяви, а розуміння ясного та уважного розуму, настільки легке та виразне, що не залишається абсолютно ніякого сумніву щодо того, що ми розуміємо. Потім він говорить про очевидність та достовірність інтуїції та у зв'язку з цим переходить до підтримуваного ним способу отримання опосередкованих знань, до дедукції, за допомогою якої має встановлюватися все те, «що з необхідністю виводиться з деяких інших

достовірно відомих речей» [10, с. 85]. Згідно з його точкою зору, до дедукції слід вдаватися тому, «що дуже багато речей, хоча самі по собі вони не є очевидними, пізнаються достовірно, якщо тільки вони виводяться з істинних та відомих принципів шляхом постійного та безперервного руху думки, яка ясно вбачає кожну окрему річ» [10, с. 85].

Отже, інтуїція дає нам безпосередній доступ до істини, насамперед до загальних істин, принципів, з яких можна отримати за допомогою дедукції нові знання. Таким чином, для інтуїтивного розуміння певних даностей в якості методу виведення пропонується дедукція. По суті, вся істина може бути досягнута шляхом взаємодії очевидної інтуїції та необхідної дедукції. Для Р. Декарта не існує іншого шляху для достовірного пізнання істини. При цьому ясність та виразність вже заздалегідь передбачаються ним в якості критеріїв істини [11, с. 259]. Для нього мета наукового методу полягає у винесенні істинних та обґрунтованих оцінок й тим самим у просуванні до впевненості та достовірності в пізнанні. При цьому, пояснює Х. Альберт, абсолютно чітко вбачається зв'язок між ідеєю достатнього обґрунтування, наштовхнувши Р. Декарта на думку з'єднати обидва методи — інтуїцію та дедукцію — з вимогою достовірності, якою визначався його пошук істини. Його методичний сумнів мав своєю метою очистити розум від всіх забобонів, щоб таким чином просунутися до надійного фундаменту пізнання, «архімедової опорної точки пізнання», в якій створюється перша та фундаментальна достовірність для загального процесу пізнання [5, с. 47-49].

Класичний емпіризм вбачається в Ф. Бекона. Згідно з його точкою зору, тільки за допомогою чуттєвого сприйняття отримують безпосередній

доступ до реальності й тим самим до істини, а саме доступ до конкретних фактів, йдучи від яких, якщо хочуть діяти напевно, можна тільки безперервно та поступово підніматися вище, так що лише наприкінці приходять до найбільш загальних аксіом [12, с. 15]. Правда, щоб досягти за допомогою чуттєвого сприйняття достовірності, необхідно, в першу чергу, очистити розум від всіх забобонів. Цією вимогою, зауважує Х. Альберт, одночасно підривається будь-яке теоретичне передбачення результатів наступних досліджень, виноситься вердикт емпіризму, орієнтованому лише на безпосереднє розуміння фактів. В якості методу досягнення опосередкованого знання Ф. Бекон запропонував індукцію, за допомогою якої можна, виходячи з результатів спостереження, сходити «істинними сходами, безперервними, а не переривчастими щаблями — від подробиць до менших аксіом й потім до середніх, одна вище іншої, й, нарешті, до найбільш загальних» [12, с. 61]. Таким чином, відзначає Х. Альберт, для споглядального розуміння певних даностей в якості методу виведення пропонується індукція. Зрештою істина повинна бути досяжна з допомогою взаємодії достовірного спостереження, досягнутого за відомих умов експериментальним шляхом, та послідовною, а тому й правильною, індукцією. Як й в Р. Декарта, мета полягає у винесенні істинних та обґрунтованих оцінок й тим самим у досягненні надійності та достовірності пізнання. Так само й в Ф. Бекона можна простежити зв'язок між ідеєю достатнього обґрунтування, яка, безсумнівно, слідує із запропонованого ним з'єднання спостереження та індукції, та вимогою достовірності, характерною для його ідеалу пізнання. Х. Альберт, посилаючись на К. Поппера,

вказує на фундаментальні подібності між декартівським та беконівським методами, подібності, що полягають, насамперед, в обох випадках в необхідності очистити розум від забобонів, щоб тим самим потім стало можливим досягти очевидної істини, надійної підстави пізнання, а саме проникливості розуму або чуттєвих сприймань, з яких за допомогою дедуктивного або індуктивного методів виводиться все інше. Відповідно до цієї точки зору, Ф. Бекон та Р. Декарт не змогли звільнити свої теорії пізнання від авторитарних рис, їм вдалося всього лише замінити колишні авторитети новими, а саме, авторитетами відчуття або інтелекту [5, с. 48-50].

Незважаючи на релігійний характер епістемології Ф. Бекона та Р. Декарта, пише К. Поппер, їх критика забобонів та традиційних переконань була, безсумнівно, антиавторитарною та антитрадиціоналістською. Вогонь їх критики був направлений на авторитет та традицію. Це була частина загальної боротьби проти авторитету Аристотеля та традиційної схоластики. Людям не потрібні такі авторитети, якщо вони самі здатні сприйняти істину. Однак, як вважає К. Поппер, Ф. Бекону та Р. Декарту не вдалося звільнити свої епістемологічні концепції від авторитету — не тільки тому, що вони зверталися до релігійного авторитету — Природи чи Бога, — але й із більш глибоких причин. Незважаючи на свої індивідуалістичні схильності, вони не зважилися довіритися нашим критичним оцінкам — вашим або моїм, каже К. Поппер. Можливо, вони побоювалися, що це може призвести до суб'єктивізму та сваволі. Тим не менш, яка б не була причина, вони не змогли цілком звільнитися від авторитетів та лише замінили один авторитет — Аристотеля та Біблії — іншим. Кожен з них

апелював до нового авторитету: один — до *авторитету почуттів*, інший — до *авторитету розуму*. Це означає, що їм так й не вдалося вирішити найважливішу проблему: як визнати, що пізнання є людським діянням, та в той же час не припускати, що воно індивідуальне та довільне? Ця проблема була усвідомлена та вирішена вже дуже давно — спочатку Ксенофаном, потім Демокритом та Сократом (швидше Сократом «Апології», ніж «Менона»). Рішення полягає в осмисленні того факту, пояснює К. Поппер, що хоча всі ми — кожен із нас та всі ми разом — часто помиляємося, проте вже сама ідея помилки та людських помилок припускає іншу ідею — ідею *об'єктивної істини*: того стандарту, від якого ми можемо відхилитися. Тому вчення про схильність людини до помилок не можна вважати частиною песимістичної епістемології. Це вчення говорить про те, що ми можемо шукати істину, об'єктивну істину, хоча занадто часто не досягаємо мети. Й з нього випливає, що якщо ми прагнемо до істини, то повинні наполегливо та завзято викривати наші помилки — за допомогою раціональної критики та самокритики [9, с. 34-35].

Висновки. Отже, пошук достовірно обгрунтованої підстави наукового пізнання завершується трьома неприйнятними альтернативами: регресом в нескінченність; логічним колом в дедукції; переривом процесу обгрунтування в певній точці.

Такі висновки філософії науки «критичний розум» в межах висунутої автором цієї статті логіко-методологічної концепції критично-правового мислення можна вважати перспективними для переосмислення проблеми обгрунтування наукового пізнання українською філософією юридичної науки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Козюбра М. Співвідношення філософії і загальної теорії права: історія і сучасність // *Філософія права і загальна теорія права*. — 2012. — № 1.
2. Рабінович П. Висновки та рекомендації з актуальної теми // *Право України*. — 2014. — № 1.
3. Кельман М.С. Методологічна ситуація у сучасному правознавстві та тенденція розвитку його методології // *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. — 2013. — № 5.
4. Шишков И.З. В поисках новой рациональности: Философия критического разума. Изд. 2-е. — М.: Едиториал УРСС, 2010. — 400 с.
5. Альберт Х. Трактат о критическом разуме / Пер с нем., вступ., примеч. И.З. Шишкова. М.: Едиториал УРСС. — 2003. — 264 с.
6. Декарт Р. Размышления о первой философии // *Декарт Р. Собр. соч.* — Т. 2. — М.: Мысль. — 1994.
7. Поппер К. Логика социальных наук // *Эволюционная эпистемология и логика социальных наук*. Карл Поппер и его критики. — М.: Эдиториал УРСС, 2000. — 464 с.
8. Паскаль Б. О геометрическом уме и об искусстве убеждать // *Стрельцова Г.Я. Паскаль и европейская культура*. — М.: Республика, 1994.
9. Поппер К.Р. Об источниках знания и невежества // *Поппер К.Р. Предположения и опровержения: Рост научного знания*: Пер. с англ. / К.Р. Поппер. — М.: ООО «Издательство АСТ»: ЗАО НПП «Ермак», 2004. — 638 с.
10. Декарт Р. Правила для руководства ума // *Декарт Р. Собр. соч.*: Т. 1. М.: Мысль, 1989.
11. Декарт Р. Рассуждение о методе, чтобы верно направлять свой разум и отыскивать истину в науках // *Декарт Р. Собр. соч.*: Т. 1. М.: Мысль, 1989.
12. Бекон Ф. Новый органон // *Бекон Ф. Собр. соч.*: Т. 2. — М., 1972.

Десятник В.А.

Проблема обоснования научного познания.

Аннотация. В этой статье изложены выводы философии науки «критический разум» о том, что поиск достоверно обоснованного основания научного познания завершается тремя неприемлемыми альтернативами: регрессом в бесконечность; логическим кругом в дедукции; перерывом процесса обоснования в определенной точке.

Ключевые слова: проблема обоснования, «архимедова опорная точка познания», регресс в бесконечность, логический круг в дедукции, перерыв процесса обоснования в определенной точке.

V. Desiatnyk

The Problem of Justification of Scientific Knowledge.

Summary. This article presents the findings of the philosophy of science “critical reason” that the search for truly reasonable grounds to scientific knowledge completed three unacceptable alternatives: regression to infinity, logical deduction in range, rummaged justification process at some point.

Keywords: the problem of justification, “Archimedean point of reference knowledge”, regression to infinity, logical deduction circle in, rummaged justification process at some point.